

Kruispunt

JONATHAN FRANZEN

KRUISPUNT

Vertaald door Peter Abelsen

2021 Prometheus Amsterdam

Voor Kathy!

Eerste druk september 2021

Tweede druk september 2021

Oorspronkelijke titel *Crossroads*

© 2021 Jonathan Franzen

© 2021 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus en Peter Abelsen

Omslagontwerp DPS Design & Prepress Studio naar een ontwerp van
Rodrigo Corral

Foto auteur Janet Fine

Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 3918 6

ADVENT

De grauwe hemel, doorstreept met de kale eiken en iepen van het voorstadsje New Prospect, beloofde de samengang van twee weersfronten in een witte kerst toen Russ Hildebrandt in zijn Plymouth Fury-stationwagen stapte voor zijn ochtendronde langs de huizen van bedlegerige en seniele gemeenteleden van zijn hervormde kerk. Later op de dag stond een rit naar de *Community of God* in zuid-Chicago op het programma voor het afleveren van speelgoed en conserven voor arme wijkbewoners, waarbij hij zou worden bijgestaan door mevrouw Frances Cottrell, die besloten had actief te worden binnen zijn kerk; en hoewel hij wist dat hem daarover alleen de vreugde van een bevlogen hulpprediker paste, had hij zich als man geen beter kerstgeschenk kunnen wensen dan vier uur alleen met Frances.

Na Russ' debacle van drie jaar geleden had de hoofdpredikant van zijn kerk, Dwight Haefle, hem als plaatsvervanger een groter aandeel gegeven in de bezoeken die aan gebrekkige gemeenteleden moesten worden afgelegd. Het was Russ niet duidelijk of Dwight de voor hemzelf vrijgekomen tijd aan meer besteedde dan vakanties en het werken aan zijn langverwachte bundel met lyrische poëzie, maar hij was zelf nogal ingenomen met deze uitbreiding van zijn takenpakket. Hij genoot bijvoorbeeld van de kokette ontvangst die hem steevast werd bereid door mevrouw O'Dwyer, die met haar afgezette been en ernstige oedeem aan bed was gekluisterd in wat vroeger haar eetkamer was geweest. En hij genoot vooral van zijn dienstbaarheid aan hen die, anders dan hijzelf, geen enkele herinnering meer hadden aan drie jaar geleden. In het verpleeghuis in Hinsdale, waar het geurmengsel van kerstkransen en geriatische ontlasting hem aan de latrines in het met dennen begroeide hoogland van Arizona herinnerde, drukte hij Jim Deveraux het nieuwe gezichtenboek in handen, dat de kerk had laten maken om gesprekken met seniele gemeenteleden op gang te helpen, en vroeg hem of hij zich de familie Pattison herinnerde. Voor een geestelijke in de roes van de komende adventsmiddag was Jim een ideale vertrou-

weling, een wensput waar je een muntje in kon werpen zonder het ooit de bodem te horen raken.

‘Pattison,’ zei Jim toonloos.

‘Ze hadden een dochter, Frances.’ Russ boog zich over de rolstoel van zijn gemeentelid en bladerde naar de c. ‘Ze draagt nu de naam van haar echtgenoot, Frances Cottrell.’

Thuis sprak hij haar naam nooit hardop, zelfs niet als dat binnen het gesprek zou passen, uit angst voor wat zijn vrouw dan misschien in zijn stem zou beluisteren. Jim tuurde naar de foto van Frances en haar twee kinderen. ‘O, Frannie! Ja, Frannie Pattison, die ken ik nog wel. Hoe is het met haar?’

‘Ze woont weer in New Prospect. Ze is anderhalf jaar geleden haar man verloren bij een tragisch ongeval. Hij was testpiloot voor General Dynamics.’

‘En waar is ze nu?’

‘Ze woont weer in New Prospect.’

‘O. Goh, Frannie Pattison. Waar is die nu?’

‘Ze is weer in New Prospect komen wonen. Ze is nu mevrouw Frances Cottrell.’ Russ wees op haar foto en zei het opnieuw: ‘Frances Cottrell.’

Hij had om halfdrie met haar afgesproken op het parkeerterrein van de First Reformed Church. Als een jongetje dat niet kon wachten op zijn kerstcadeaus, was hij er al om kwart voor één en at zijn boterhammen in de auto. Op mindere dagen, waarvan er in de voorbije drie jaar vele waren geweest, koos hij voor een ingewikkelde omweg van en naar zijn kantoor in de kerk: door de aula, een trap op en een gang door met verouderde gezangboeken langs de wanden, naar een opslagruimte vol gammele muziekstandaards en een kerststal die al in geen elf adventen in de kerk was neergezet, met een aantal houten schapen en een bedrukt ogende stier waarmee hij een treurige verwantschap voelde; een nauw trapje af, waar alleen God hem zag en over hem kon oordelen, de kerkzaal binnen door de ‘geheime’ deur in de lambrisering achter de kansel, en tot slot door een zijdeur van de zaal naar zijn kantoor – alleen maar om niet langs de kamer te hoeven van Rick Ambrose, die leiding gaf aan de jongerengroep van de kerk. De tieners die zich regelmatig voor die kamer verdrongen, waren tegenwoordig te jong om getuige te kunnen zijn geweest van Russ’ debacle, maar er was hun ongetwijfeld van alles over verteld en hij kon Ambrose niet zien zonder zichtbaar te falen in het navolgen van de vergevingsgezindheid van de Verlosser.

Vandaag was echter een bijzonder goede dag, en de gangen van de First Reformed Church waren verlaten. Hij kon na zijn bezoekenronde in een rechte lijn naar zijn kantoor, stak een vel papier in zijn typemachine en over-

dacht zijn nog ongeschreven preek voor de zondag na kerst, als Dwight Haefle weer eens op vakantie zou zijn. Hij ging onderuit zitten, kamde zijn wenkbrauwen met zijn nagels en kneep in de neusbrug van een gezicht waarvan het hem te laat duidelijk was geworden dat het voor veel meer vrouwen dan alleen zijn echtgenote aantrekkelijk was. Hij wilde een preek houden over zijn kerstmissie naar zuid-Chicago. Hij preekte de laatste tijd veel te vaak over Vietnam en over het lot van de Navajo's, en het leek hem bovendien een waar genoegen om het ronduit te kunnen zeggen, vanaf de kansel nog wel: *Frances Cottrell en ik hadden het voorrecht* – haar naam uit te spreken terwijl ze in de vierde kerkbank zat te luisteren, en te zien hoe de gemeenteleden, misschien wel tot veler afgunst, hoorden hoe hij haar met hemzelf in verband bracht. Een waar genoegen, ware het niet dat zijn vrouw zijn preken van tevoren las, en ook in een kerkbank zou zitten, en nog niets af wist van zijn afspraak met Frances vanmiddag.

Aan de wanden van zijn kantoor hingen posters van Charlie Parker met zijn sax en van Dylan Thomas met een sigaret; een ingelijste foto van Paul Robeson naast een programma voor Robesons optreden in de Judson Church in 1952; Russ' diploma van het hervormde seminarie in New York, en een uitvergroete foto uit 1946 van hemzelf met twee bevriende Navajo's in Arizona. Toen hij tien jaar geleden het ambt van hulpprediker in New Prospect op zich nam, had deze zorgvuldig gekozen collectie grote weerklank gevonden onder de tieners die hij toen nog geacht werd te helpen bij de ontwikkeling van hun christelijke eigenschappen. Maar voor de jongeren die zich tegenwoordig met hun wijde broekspijpen, ribfluwelen jacks en haarbanden in de kerk ophielden, sprak er een aftandse identiteit uit. In de kamer van Rick Ambrose, de jeugddiaken met zijn zwarte piekhaar en glimmende Fu Manchu-hangsnor, troffen ze wanden aan met hun eigen gemoedstoringen in waterverf, planken vol spirituele stenen, gebleekte botten en gevlochten droogbloemen, en de felgekleurde affiches voor liefdadigheidsconcerten zonder waarneembaar verband met welke godsdienst dan ook. Sinds zijn debacle wist Russ zich in zijn kantoor omringd door verschoten eretekens die alleen zijn vrouw nog interessant vond. En Marion telde niet, want het was Marion die hem had overgehaald tot New York, Marion die hem bekeerd had tot Parker, Thomas en Robeson, Marion die geboeid naar zijn verhalen over de Navajo's had geluisterd en hem had aangespoord zijn geestelijke roeping te volgen. Marion die onverdeeld verbonden was aan een identiteit die vernederend was gebleken. Er was Frances Cottrell voor nodig geweest om daarvan los te komen.

‘Mijn hemel, ben jij dit?’ had ze gezegd bij haar eerste bezoek aan zijn kantoor de vorige zomer, toen ze de foto bekeek van hem in het Navajoreservaat. ‘Je lijkt hier wel een jonge Charlton Heston.’

Ze had zich bij Russ aangediend voor rouwbegeleiding, ook een onderdeel van zijn takenpakket, en niet het favoriete, omdat zijn eigen ervaring met rouw nog altijd beperkt was tot het verlies van zijn hond Skipper in zijn jongensjaren. Maar hij had tot zijn opluchting gehoord dat Frances’ ergste klacht, een jaar na de dood van haar man in een vlammenzee in Texas, een gevoel van leegheid betrof. Ze had zijn suggestie weggewuifd om zich aan te sluiten bij een van de dameskringen van de First Reformed. ‘Ik ga geen koffie drinken met de dames,’ zei ze. ‘Ik weet wel dat ik een zoon heb die al op de highschool zit, maar ik ben toch nog maar zesendertig.’ En dat was ze – elastisch van huid, wallenloos, geen buikje, nul rimpels; het toonbeeld van levenskracht in een mouwloos paisleyjurkje, met natuurlijk blond haar, dat ze jongensachtig kort droeg, en jongensachtig kleine en brede handen. Russ was er zeker van geweest dat ze weer snel genoeg zou hertrouwen, dat de leegte waarover ze het had weinig meer was dan het ontbreken van een man – maar hij wist nog maar al te goed hoe kwaad hij op zijn moeder was geweest toen die hem kort na Skippers dood vroeg of hij een nieuwe hond wilde.

Hij had Frances erop gewezen dat er nog een andersoortige dameskring was, die hij zelf aanstuurde en die samenwerkte met leden van de partnerkerk van de First Reformed in de zuidelijke binnenstad, de Community of God. ‘Dat zijn geen koffiedrinkende dames,’ zei hij. ‘We schilderen huizen, kappen kreupelhout en brengen vuilnis weg. We brengen ouderen naar hun afspraken en helpen kinderen met hun huiswerk. Dat doen we om de dinsdag, de hele dag, en laat me je vertellen dat ik altijd zeer naar die dinsdagen uitzie. Het is een van de paradoxen van ons geloof: hoe meer je geeft aan minderbedeelden, hoe meer je voelt dat Christus jouw leven vervult.’

‘Je zegt dat met zo veel gemak,’ zei Frances. ‘Ik ga al drie maanden op zondag naar de dienst en ik wacht nog steeds op welk gevoel dan ook.’

‘Wat, hebben zelfs mijn preken je niet geraakt?’

Ze kreeg een kleur. Stond haar goed. ‘Zo bedoel ik het niet. Je hebt een prachtige stem. Het is alleen...’

‘Geloof me, die dinsdagen zullen je meer raken dan een zondagsdienst. Ik ben zelf ook liever in de *South Side* dan dat ik preek.’

‘Is het een negerkerk?’

‘Een zwarte kerk, ja. Wat ik verder nog over deze kring kan zeggen is dat Kitty Reynolds er de scepter over zwaait.’

‘Ah, ik mag Kitty graag. Ik had haar voor Engels in mijn laatste jaar.’

Russ mocht Kitty ook, hoewel hij de indruk had dat zij op haar beurt sceptisch was over hem, in zijn hoedanigheid van man. Marion had hem tot de gedachte verleid dat Kitty, nooit getrouwd, waarschijnlijk een lesbienne was. Op hun tweewekelijkse uitstapjes droeg ze steevast een houthakkershemd en toen hij Frances ter sprake bracht, had ze meteen de regie over haar opgeëist en erop gestaan dat zij haar zowel heen als terug zou rijden. Haar scepsis indachtig had hij daarmee ingestemd, maar wel een dag afge wacht waarop Kitty niet zou kunnen.

En op de dinsdag na Thanksgiving was Kitty geveld door een griepachtige kou en had hij met Frances en nog twee andere weduwen naar de South Side gekund. Frances kwam naar de parkeerplaats van de First Reformed met een kleppet van geruite wol op haar hoofd, zoals Russ er een gedragen had als jongen. Ze nestelde zich naast hem op de voorbank van de Fury en hield haar pet op, wellicht door het lek in de verwarming, dat zijn voorruit deed beslaan als hij geen raampje omlaag hield – of voelde ze aan hoe bedwelmend, geloofsbeproevend, androgyn-aanbiddelijk ze was met die pet? De twee andere en veel oudere weduwen hadden dat misschien ook in de gaten, want ze hadden Russ gedurende de hele rit, nog voorbij Midway en 55th Street, met al te nadrukkelijke vragen over zijn vrouw en vier kinderen bestookt.

De Community of God was een kleine, torenloze kerk van gele baksteen, oorspronkelijk gebouwd door Duitse immigranten, met een aanbouw die dienstdeed als buurtcentrum. De voornamelijk uit vrouwen bestaande gemeente werd geleid door een pastor van middelbare leeftijd, Theo Crenshaw, die de dameskring van de First Reformed de dienst bewees geen dank uit te spreken voor hun voorstedelijke liefdadigheid. Al wat Theo om de dinsdag deed was Kitty en Russ een klusjeslijst geven – ze kwamen geen zielen hoeden maar diensten bewijzen. Kitty had nog met Russ gedemonstreerd voor burgerrechten, maar hij had de andere dames van de kring moeten uitleggen dat ze het misschien moeilijk vonden het ‘stadse Engels’ van de mensen in de South Side te volgen, maar die mensen daarom nog niet extra hard en langzaam hoefden toe te spreken. Voor de dames die dit snapten en de angst leerden overwinnen om langs de zuidelijke blokken van Morgan Street te lopen, was de deelname aan de dinsdagkring een inspirerende ervaring geworden. Degenen die het niet snapten (die uit competitieve overwegingen tot de kring waren toegetreten; omdat ze erbij wilden horen) had hij moeten vernederen zoals hij zelf ooit door Rick Ambrose was vernederd: met het dwingende advies niet meer te komen.

Omdat Kitty als een moederkloek over haar waakte, had hij Frances nog niet eerder op de proef kunnen stellen. Bij aankomst in Morgan Street stapte ze ietwat schuchter uit en bleef staan wachten tot haar gevraagd werd mee te helpen met het dragen van gereedschapskisten en zakken afgedankte kleding. Haar aarzelende houding bracht Russ aan het twijfelen: of hij haar uitstraling niet met inhoud had verward, en haar pet niet ten onrechte als teken van vrijmoedigheid had gezien, maar alles verdampte in zijn mededogen toen Theo haar volstrekt negeerde en de twee oudere weduwen opdroeg een lading tweedehands boeken te sorteren voor de zondagsschool, en Russ te verstaan gaf dat hij hem moest helpen met het installeren van een nieuwe boiler in de kelder.

‘En Frances?’ zei Russ.

Ze stond bedremmeld bij de deur van het buurtcentrum. Theo nam haar koeltjes op. ‘O, nou, er zijn meer dan genoeg boeken om uit te zoeken.’

‘Of weet je, Frances,’ zei Russ, ‘kom anders Theo en mij helpen.’

De gretigheid waarmee ze knikte was een bevestiging van zijn empathische vermogens en verdreef de argwaan dat hij haar eigenlijk alleen meer mee vroeg om te kunnen laten zien hoe sterk hij was, en hoe handig met gereedschap. In de kelder trok hij zijn bovenkleding uit tot op zijn t-shirt, nam de oude, met asbest omhulde boiler in een berenklem en tilde hem van zijn blok. Op zijn zevenenveertigste had de slungeligheid van weleer plaatsgemaakt voor een zekere breedheid van schouders en borst. Maar Frances kon alleen maar toekijken, en toen de inlaatbuis afbrak bij de muur en hij aan de gang moest met een steenbeitel en een buistang, drong het tot hem door dat ze de kelder intussen had verlaten.

Wat Russ het meest in Theo aanstond was diens terughoudendheid, die hem de ijdele hoop bespaarde dat ze interracialen vrienden konden worden. Theo wist wat hij van Russ weten wilde (dat hij van aanpakken wist, dat hij nooit ver van armoede verwijderd was geweest, dat hij in de goddelijke natuur van Jezus Christus geloofde) en hij stelde noch beantwoordde vragen die dieper gingen dan dat. Vragen, bijvoorbeeld, over de geestelijk gehandicapte buurjongen Ronnie, die het hele jaar door de kerk in en uit drentelde, soms even bleef staan voor een eigenaardig wiegend dansje met zijn ogen dicht, of om een kwartje aan te pakken van een mevrouw van de First Reformed, die dan van Theo te horen kreeg dat ze de jongen ‘maar liever met rust’ moest laten. Toen Russ toch eens een poging tot contact ondernam en Ronnie had gevraagd waar hij woonde en wie zijn moeder was, had die zijn reactie beperkt tot ‘Mag ik een kwartje?’ en had

Theo op scherpere toon dan anders gezegd dat Russ de jongen met rust moest laten.

Frances had deze instructie nog niet gekregen. Toen ze tegen lunchtijd naar boven gingen, zagen ze Ronnie en haar op de vloer van het buurtcentrum met een doos vetkrijtjes. Ronnie had een parka aan die onmiskenbaar door iemand uit New Prospect was afgedankt, en zat zachtjes op zijn knieën te wiegen terwijl Frances een oranje zon tekende op een vel krantenpapier. Theo bleef stokstijf staan, wilde iets zeggen, maar schudde in plaats daarvan zijn hoofd. Frances gaf Ronnie haar krijtje en keek met een blije glimlach op naar Russ. Ze had een manier gevonden om zich nuttig te maken en goed te doen, en dat stemde hem blij voor haar.

Theo volgde hem de kerkzaal in en toonde zich daar allerminst blij. ‘Praat met die vrouw en zeg dat ze zich niet met Ronnie moet bemoeien.’

‘Vind je? Ik zie er eerlijk gezegd geen kwaad in.’

‘Het is geen kwestie van goed of kwaad.’

Theo ging naar huis om warm te eten met zijn vrouw, en Russ besloot Frances niet te ontmoedigen en liep met zijn resterende boterhammen de trap op naar het zondagsschoollokaal, waar de twee oudere weduwen een grootscheepse boeksortering op touw hadden gezet. Met een lichamelijk gebrek legde je je lot in de handen van vreemden, met gebrek aan geld gaf je je over aan je sociale omgeving. Zonder toestemming te vragen hadden de weduwen alle uitgesorteerde boeken van vrolijk gekleurde en verlokende stickers voorzien. Wie geldgebrek leed, zag misschien niet snel wat hem te doen stond en was dan gebaat bij de aanwijzingen van anderen. Russ had moeten leren om geen toestemming te vragen, maar dat was een noodzakelijk tegenwicht voor het vooruitzicht dat hem geen dank ten deel zou vallen. Als hij zich in de achtertuin van een oud mevrouwtje waagde, vroeg hij haar niet welke verwilderde struiken er moesten worden gesnoeid en wat er weg kon aan roestig oud ijzer, en als hij klaar was, volgde er in de regel geen bedankje maar volstond het mevrouwtje met: ‘Nou, dat is een heel eind opgeknapt.’

Hij stond met de weduwen te babbelen toen ze ergens beneden een deur hoorden slaan, gevolgd door een boze vrouwenstem die snel bozer werd. Hij haastte zich de trap af naar het buurtcentrum, waar Frances met een vel krantenpapier in haar handen de volle lading kreeg van een jonge vrouw die hij nooit eerder had gezien, broodmager, met een verwaarloosd kapsel. Hij rook haar drankadem op een paar meter afstand.

‘Da’s mijn jongen, hoor je me? Mijn jongen!’

Ronnie zat zich nog op zijn knieën te wiegen, met een vetkrijtje in zijn hand.

‘Ho, ho, rustig aan graag,’ zei Russ.

De jonge vrouw draaide zich naar hem toe.

‘Ben jij haar man?’

‘Nee, ik ben de pastor.’

‘Nou, zeg tegen dat wijf dat ze mijn zoon met rust laat.’ Ze richtte zich weer tot Frances. ‘Blijf uit zijn buurt, kreng! Wat heb je hier trouwens te zoeken?’

Russ stapte tussen hen in. ‘Mevrouw, alstublieft.’

‘Wat heb je daar, kreng?’ schreeuwde de vrouw langs hem heen.

‘Een tekening,’ zei Frances. ‘Een mooie tekening die Ronnie heeft gemaakt. Nietwaar, Ronnie?’

De tekening bestond uit wat rode krassen. Ronnies moeder reikte ernaar en griste hem uit Frances’ hand. ‘Niet jouw eigendom!’

‘Nee, klopt,’ zei Frances. ‘Ik denk dat hij hem voor u heeft gemaakt.’

‘Praat ze nog tegen me? Hoor ik haar nog praten?’

‘Volgens mij moeten we even tot bedaren komen met z’n allen,’ zei Russ.

‘Die blanke hoer moet oprotten en mijn jongen met rust laten.’

‘Het spijt me,’ zei Frances. ‘Hij is zo lief. Ik wilde alleen maar...’

‘Heeft ze het nou nóg tegen me? De moeder scheurde de tekening in vieren en trok Ronnie overeind. ‘Ik wil dat je wegblijft van die mensen. Wat zég ik nou altijd?’

‘Weet niet,’ zei Ronnie.

Ze gaf hem een klap. ‘Wéét je niet?’

‘Mevrouw,’ zei Russ, ‘als u die jongen nog eens slaat, heeft dat gevolgen.’

‘Ja, ja, ja.’ Ze was op weg naar de deur. ‘Meekomen jij,’ zei ze tegen Ronnie, ‘we zijn klaar hier.’

Toen ze weg waren en Frances intussen in snikken was uitgebarsten, nam hij haar in zijn armen en voelde hoe ze beefde van schrik, maar ook hoe goed haar ranke lichaam in zijn armen paste. Ze legde haar handje in zijn hand en hij voelde zelf ook tranen branden. Ze hadden om toestemming moeten vragen. Hij had haar beter in de gaten moeten houden. Hij had erop moeten aandringen dat ze de oudere dames hielp met de boeken.

‘Ik weet niet of ik hier wel geschikt voor ben,’ zei ze.

‘Dit was gewoon pech,’ zei hij. ‘Ik heb die vrouw hier nooit eerder gezien.’

‘Maar ik ben bang voor die mensen, en dat wist ze. Jij niet, en daar had ze ontzag voor.’

‘Het went wel als je vaker komt.’

Ze schudde haar hoofd in ongelooft.

Toen Theo terugkwam van zijn middageten, was Russ te beschaamd om het voorval te melden. Hij had geen plan gehad voor Frances en zichzelf, geen specifiek idee, alleen de wens om haar bij zich te hebben, en nu had hij in zijn ijdelheid en kortzichtigheid zijn kans verknald om haar tweemaal per maand te zien. Het was al slecht genoeg een vrouw te begeren die niet de zijne was, maar hij was ook nog eens slecht in slecht zijn. Wat een lamledige tactiek was het geweest om haar mee te nemen naar de kelder en te denken dat ze op hem zou vallen als ze hem zag werken, zoals hij van haar in de ban was als ze wat dan ook deed. Door zo te denken was hij het soort man dat haar soort vrouw voor geen goud zou willen. Het had haar gewoon verveeld om hem bezig te zien, en wat er daarna gebeurde was zijn schuld.

Op de trage terugweg naar New Prospect zat ze stilletjes naast hem in zijn Fury, tot een van de oudere weduwen vroeg hoe het haar zoon Larry, vierde klas highschool, beviel in *Crossroads*. Het was nieuws voor Russ dat haar vijftienjarige zoon tot de jeugdgroep van de kerk was toegetreden.

‘Rick Ambrose moet wel een genie zijn,’ zei Frances. ‘Toen ik opgroeide zaten er hooguit dertig kinderen in de jongerengroep van de First Reformed.’

‘Zat jij er ook in?’ vroeg de oudere weduwe.

‘Nee, ikzelf niet. Niet genoeg leuke jongens toen. Niet één, om eerlijk te zijn.’

Uit Frances’ mond was het woord ‘genie’ als een bijtend zuur in Russ’ hersenen. Hij had het koeltjes moeten ondergaan, maar op zijn mindere dagen was hij niet in staat dingen na te laten waar hij achteraf spijt van kreeg. Het leek soms wel alsof hij ze deed omdat hij er spijt van kreeg: ineenkrimpen van retrospectieve schaamte, zichzelf in stilte verwijten maken, dat was zijn manier om de weg terug te vinden naar Gods genade.

‘Weten jullie eigenlijk waarom Rick de jeugdgroep vernoemd heeft naar “Crossroads” van Cream? Hij dacht dat tieners zich aangesproken zouden voelen door een nummer van een rockband.’

Dit was een schandelijk halve waarheid. Russ had de naam zelf geopperd.

‘Dus toen vroeg ik hem, moest ik gewoon even weten, of hij wist dat het eigenlijk een blues van Robert Johnson was, over een man die op een kruispunt tot een nogal ingrijpende levenskeuze komt. Waarop hij me glazig aankeek. Want tja, voor Rick begint de muziekgeschiedenis met The Beatles. Maar geloof me, die versie van Cream, dan hoor je gewoon drie Engelse

mannetjes die een briljant nummer van een zwarte Amerikaanse bluesgrootheid jatten en doen alsof het van henzelf is.’

Frances, met haar kleppet op, hield haar ogen op de truck die voor hen reed, en de weduwen achterin hielden hun adem in terwijl hun hulpprediker de jeugddiaken afbrandde.

‘Ik heb die oorspronkelijke uitvoering van Johnson toevallig,’ snoefde hij verder. ‘Die heet “Cross Road Blues”. Toen ik nog in Greenwich Village woonde, in New York City dus, kocht ik vaak oude 78 toerenplaten in tweedehandszaken. Tijdens de Depressie stuurden de platenmaatschappijen technici naar het platteland, die daar legendarische opnamen hebben gemaakt. Leadbelly, Charley Patton, Tommy Johnson, noem maar op. Ik verzorgde toen een naschools programma in Harlem en daar draaide ik elke avond die platen. Dat was alsof je regelrecht naar het Zuiden van de jaren twintig werd getransporteerd. Er zat zo veel pijn in die oude stemmen. Het hielp me de pijn te begrijpen waarmee ik in Harlem te maken had. Want daar gaat het in wezen om in de blues, en dat verdwijnt als zo’n blank bandje die stijl gaat na-apen. Je hoort geen enkele pijn in die moderne rock.’

Er viel een ongemakkelijke stilte. Het laatste novemberdaglicht stierf weg in vetkrijt kleuren onder de wolken aan de voorstedelijke horizon. Russ had intussen meer dan genoeg redenen om zich achteraf te schamen, redenen volop om ervan overtuigd te zijn dat hij het verdiende te lijden. Dat gevoel van gepastheid op de bodem van zijn minste dagen, het gevoel thuis te komen in zijn ontluistering, was hoe hij wist dat God bestond. En hij kreeg nu al, terwijl hij het kwijnende licht tegemoet reed, een voorproefje van die thuiskomst.

Op het parkeerterrein van de First Reformed bleef Frances in de auto zitten nadat de andere dames waren uitgestapt en vertrokken. ‘Waarom haatte ze me zo?’ zei ze.

‘Ronnie’s moeder, bedoel je?’

‘Zo heeft nog nooit iemand tegen me gesproken.’

‘Het spijt me vreselijk dat je dat hebt moeten meemaken,’ zei hij. ‘Maar het is wel wat ik daarnet bedoelde met pijn. Stel je eens voor dat je zo arm bent dat je kinderen het enige zijn wat je hebt, de enige mensen die jou nodig hebben en om je geven. Wat als je dan zag dat een andere vrouw je kind beter behandelde dan jij in staat was het te behandelen? Kun je je voorstellen hoe dat moet voelen?’

‘Dan zou ik proberen beter mijn best te doen.’

‘Ja, maar zo denk je omdat je niet arm bent. Als je arm bent, overkomen

dingen je alleen maar. Dan leef je met het gevoel dat je niets in eigen hand hebt, en ben je volledig aan Gods genade overgeleverd. Daarom zegt Jezus ook dat de armen gezegend zijn. Niets bezitten brengt je dichter bij God.'

'Die vrouw leek me niet zo dicht bij God.'

'Tja, dat weet je dus niet. Ze was in ieder geval boos en verbitterd...'

'En stomdronken.'

'En stomdronken, ook dat, aan het begin van de middag. Maar als we iets kunnen leren van deze dinsdagen, dan is het wel dat jij en ik niet in een positie verkeren om over de armen te oordelen. We kunnen ze alleen maar proberen te dienen.'

'Dus het was mijn schuld, wil je zeggen.'

'Zeker niet! Je volgde je welwillende hart, en dan treft geen mens ooit blaam.'

Hij bespeurde iets welwillends in zijn eigen hart: hij kon nog altijd een goede pastor voor haar zijn.

'Ik weet dat het moeilijk te vatten is als je van streek bent,' zei hij toegeeflijk, 'maar je hebt vandaag iets meegemaakt wat dagelijkse kost is voor de mensen in die wijk. Onheus benaderd worden, vooroordelen op basis van je huidskleur. Luister, ik weet heel goed dat je zelf ook pijn hebt gekend, een verdriet dat ik me niet eens kan voorstellen, en als je vindt dat dat wel groot genoeg is geweest, dan heb ik daar alle begrip voor. Maar het is óók een kans, als je daaraan toe bent, om je verdriet om te zetten in mededogen. Als Jezus ons zegt de andere wang toe te keren, wat bedoelt Hij daar dan eigenlijk mee? Dat iemand die ons slecht bejegt onverbeterlijk boosaardig is en dat we dat maar gewoon moeten dulden? Of wil Hij ons eraan herinneren dat die ander net zo iemand is als wij, iemand die dezelfde pijn voelt als wij? Ik weet dat het soms moeilijk is om het zo te zien, maar het is een perspectief waar we altijd voor kunnen kiezen, en ik denk eerlijk gezegd dat we daar ook naar zouden moeten streven.'

Frances liet die woorden even bezinken. 'Je hebt gelijk,' zei ze. 'Ik vind het heel moeilijk om het zo te zien.'

En dat was dat, zo had het geleken. Toen hij haar de volgende dag belde, zoals het een goede pastor betaamde, had ze gezegd dat haar dochter koorts had en een gesprek nu niet goed uitkwam. De twee zondagen daarna was ze niet naar de dienst gekomen, en ze liet het volgende bezoek aan de South Side ook aan zich voorbijgaan. Hij overwoog haar nog een keer te bellen, al was het maar om zich nog eens in schaamte te kunnen wentelen, maar de zuivere pijn van haar gemis paste volmaakt bij de donkere middagen en

lange nachten van het jaargetij. Hij zou haar uiteindelijk toch zijn kwijtgeraakt: op z'n laatst als een van beiden stierf, maar waarschijnlijk veel eerder. En zijn behoefte om zich weer met God te verbinden was zo groot dat hij de pijn bijna gretig omhelsde.

Slechts vier dagen geleden had zij hem opeens gebeld. Ze had een hardnekkige kou achter de rug, zei ze, maar ze was aan zijn woorden in de auto blijven denken. Ze betwijfelde of ze de innerlijke kracht had om iemand zoals hij te zijn, maar ze had wel het gevoel een stap te hebben gemaakt, en Kitty Reynolds had iets gezegd over een kerstbezorging in de South Side. Kon zij ook weer mee?

Die vraag zou al voldoende zijn geweest om blij te zijn als haar pastor. Maar ze had er ook nog de vraag op laten volgen of ze wat van zijn bluesplaten kon lenen.

'Onze pick-up speelt ook 78 toeren,' zei ze, 'en ik dacht: als ik dit ga doen, moet ik ook echt proberen hun cultuur te begrijpen.'

Dat 'hun cultuur' had hem een grimas van ongemak ontlokt, maar zelfs hij was niet zó slecht in slecht zijn dat hij niet wist wat het betekende als iemand zich in jouw favoriete muziek wilde verdiepen. Hij was naar de niet warm te stoken tweede verdieping van zijn veel te grote, door de kerk beschikbaar gestelde huis gegaan om er ruim een uur op zijn knieën voor zijn platenkast te zitten en een selectie te maken, gevolgd door een selectie uit die selectie, van zijn 78 toerenplaten; piekeren over welke tien de grootste kans maakten om gevoelens bij haar op te wekken van het soort dat hij al lang voor haar had. Zijn verbinding met God was meteen weer spoorloos, maar dat was van later zorg. Kitty Reynolds, die was nu zijn zorg. Het was van het grootste belang dat hij Frances ook nu weer voor zichzelf zou hebben, maar Kitty was zo alert als hij slecht was in liegen. Wat voor list hij ook bedacht, zoals om drie uur afspreken met Kitty en dan al om halfdrie wegrijden met Frances, het zou gegarandeerd Kitty's argwaan wekken. Hij zag in dat er niets anders op zat dan eerlijk tegen haar te zijn, min of meer, en te zeggen dat Frances de vorige keer nogal overstuurd was geraakt in de stad en dat hij met haar alleen wilde zijn bij haar moedige terugkeer naar de plaats des onheils.

'Als ik je zo hoor,' zei Kitty toen hij haar had gebeld, 'heb je de vorige keer dus nogal een steek laten vallen.'

'Klopt, dat erken ik. En daarom sta ik nu voor de opdracht om haar vertrouwen te herwinnen. Het is bemoedigend dat ze er weer naartoe wil, maar het is ook nog broos.'

‘En het is een mooie meid, en de kerst staat voor de deur. Als jij het niet was, Russ, zou ik mijn twijfels hebben over je motieven.’

Hij had nog wel even nagedacht over wat Kitty hier precies mee beoefde – of ze hem nu integer en betrouwbaar vond, of een van seksuele aantrekkingskracht gespeende, weke en ongevaarlijke man. Maar hoe dan ook, het had de clandestiene spanning van zijn uitje met Frances alleen nog maar verhoogd. Zich verheugend op wat er te gebeuren stond, had hij niet alleen zijn platen uit huis en naar de kerk gesmokkeld, maar ook een wat groezelige oude nappa jas uit Arizona, waarvan hij hoopte dat die hem een ruigere uitstraling zou bezorgen. In Arizona had het hem niet aan uitstraling ontbroken, en hij geloofde al dan niet terecht dat zijn huwelijk daaraan afbreuk had gedaan. Toen Marion na zijn debacle uit loyaliteit een hekel aan Rick Ambrose had opgevat en hem op een keer ‘die charlatan’ noemde, had Russ haar feller dan noodzakelijk toegesnuwd dat je van Rick veel kon zeggen, maar niet dat hij een charlatan was. Hij gaf de voorkeur aan de gedachte dat hij zijn aantrekkingskracht was verloren en zich niet meer kon verstaan met jonge mensen. Aan die zelfkastijding had hij zich met graagte onderworpen en hij wilde niet door Marion worden gehinderd met een andere uitleg. De dagelijkse gêne die hij sindsdien voelde als hij de vernederende gang langs de kamer van de jeugdwerker maakte of voor de niet minder vernederende omweg koos, had hem in staat gesteld het lijden van Christus na te voelen. Het was een kwelling, maar wel een die voeding gaf aan zijn geloof. Het al te tedere gebaar van Marion die hem troostend over zijn arm streelde, was als kwelling verstoken van iedere spiritualiteit.

Het liep tegen halfdrie toen hij zijn nappa jas aantrok in zijn kantoor, waar het vel in zijn typemachine nog altijd blanco was, en het geluid hoorde van de tieners die zich na schooltijd aan Rick Ambrose kwamen laven: holende voeten en het schreeuwen van schuttingwoorden waartoe Rick Fuck-Shit-Piss hen onvermoeibaar inspireerde. Meer dan honderdtwintig leden telde Crossroads nu, onder wie twee kinderen van Russ zelf; en het mocht een teken heten van zijn obsessie met Frances en hun aanstaande middag samen, dat hij zich nu pas realiseerde dat ze bij hun vertrek zijn zoon Perry tegen het lijf zouden kunnen lopen.

Slechte criminelen zien overduidelijke dingen over het hoofd. Russ’ relatie met zijn dochter Becky was gespannen sinds zij zich in oktober zomaar, zonder zinnige aanleiding, bij Crossroads had aangemeld. Maar ze had tenminste nog wel in de gaten hoezeer het hem kwetste dat ze nu een pupil van Ambrose was en hij haar zelden meer na schooltijd in de kerk zag. Perry

echter ontbeerde iedere vorm van tact. Perry, bij wie een IQ van 160 was gemeten, zag te veel en grijnsde te sardonisch om wat hij zag. Perry zou moeiteloos in staat zijn een zoetsappig praatje met Frances te maken en een indruk van oprechte interesse te wekken terwijl hij zich nooit voor mensen interesseerde en al helemaal nooit oprecht was. En hij zou tot overmaat van ramp ook die nappa jas zien.

Het had Russ tot de omweg naar het parkeerterrein kunnen bewegen, maar de man die daartoe zijn toevlucht nam was niet de man die hij vandaag wenste te zijn. Hij rechte zijn schouders, vergat met opzet de platen mee te nemen, zodat hij een excuus had om Frances na donker mee te nemen naar zijn kantoor, en stapte de verschaalde-sigarettenrookwolk binnen van een stuk of tien tieners die zich in de gang hadden verzameld. Perry zag hij er zo snel niet tussen. Een mollig meisje met appelwangen lag behaagziek over de knieën van drie jongens op de doorgezakte oude bank die er was neergezet (ondanks het stille protest dat Russ bij Dwight Haefle had aangetekend, omdat de gang een vluchtroute was bij brand) zodat de jongeren er comfortabel op hun beurt konden wachten voor een gesprek met Ambrose, vol harde maar liefhebbende eerlijkheid, in de beslotenheid van diens kamer.

Russ liep met neergeslagen ogen langs de benen in jeans en voeten in sneakers. Maar bij het naderen van de kamer van zijn aartsvijand, waarvan de deur half openstond, hoorde hij haar stem.

Hij bleef tegen zijn wil stilstaan.

‘Ik vind het zo fijn!’ hoorde hij Frances kwinkeleren. ‘Een jaar geleden moest ik zowat een pistool op zijn slaap zetten om hem naar de kerk te krijgen.’

In de halve deuropening waren van Ambrose alleen zijn rafelige jeanspijpen en kaalgetrapte werkschoenen zichtbaar. Maar Frances zat op de stoel tegenover de deur. Ze zag Russ, zwaaide en riep: ‘Zie je straks buiten!’

God mocht weten wat er nu van zijn gezicht viel af te lezen. Hij beende verder, sloeg nietsziend de hoofdingang over en kwam weer bij zijn positieven in de aula. Hij maakte zwaar water door de gaten in zijn geestelijke romp. Hoe stom kon hij zijn om niet te beseffen dat ze ook bij Ambrose kon binnenstappen? Het werd gevolgd door de helderziende zekerheid dat hij hem haar zou afnemen. En daarop volgden het schuldgevoel dat hij zijn hart ongevoelig had gemaakt voor de vrouw die hij huwelijkstrouw had gezworen, en zelfhaat omdat hij de hoop had gekoesterd dat die nappa jas hem er anders uit kon doen zien dan als een onnozele, overleefde, deerniswekkende clown. Hij wilde niets liever dan dat ding in één ruk uittrekken en zijn nor-

male wollen jas aandoen, maar hij was veel te laf om weer door de gang terug te lopen, en hij was bang dat hij in tranen zou uitbarsten als hij alsnog de omweg nam en die sullige kerststier zou zien.

O Heer, bad hij vanuit de bespottelijkheid van zijn jas, *help me toch*.

Voor zover God zijn gebed verhoorde, was dat met de gedachte dat hij zijn ellende alleen zou kunnen dragen door zich te verootmoedigen, aan de armen te denken en hun van dienst te zijn. Hij liep naar de kamer van de kerksecretaris en begon dozen met speelgoed en conserven naar het parkeerterrein te dragen. De onverwachte misère van de dag verdiepte zich per minuut. Wat deed ze daar bij Ambrose? Wat konden ze bespreken dat zo veel tijd vergde? Het speelgoed leek allemaal nieuw, of onverwoestbaar genoeg om voor nieuw door te gaan, maar hij kon nog extra minuten vullen door de dozen met voedsel te inspecteren, er alle ondoordachte of kwetsende donaties uit te halen (cocktailuitjes, waterkastanjes) en troost te putten uit het gewicht van wat er allemaal overbleef: gezinsblikken varkensvlees met bonen, ravioli, beefaroni, halve peren op siroop – de gedachte aan wat een uitkomst deze gulle gaven zouden zijn voor iemand met echte honger en niet slechts, zoals hij, een hongerende ziel.

Het was 14.52 uur toen Frances zich met jongensachtig kwieke tred naar hem toe haastte. Ze had de kleppet weer op, en vandaag een bijpassend wollen jack. ‘Waar is Kitty?’ vroeg ze opgetogen.

‘Kitty was bang dat ze er niet bij zou passen. Kijk eens hoeveel dozen we hebben.’

‘Komt ze niet?’

Hij durfde geen oogcontact te maken en wist daarom niet of ze sip keek of, erger nog, argwanend. Hij schudde zijn hoofd.

‘Wat een onzin,’ zei ze. ‘Ik had toch bij haar op schoot kunnen kruipen?’

‘Vind je het vervelend?’

‘Vervelend? Ik voel me geweldig! Het is een bijzondere dag vandaag, ik heb een grote stap gemaakt.’

Ze deed een parmantig balletpasje om de stap in kwestie te illustreren. Hij vroeg zich af of ze met dat gevoel was opgestaan of dat Ambrose het teweeg had gebracht.

‘Mooi zo,’ zei hij, en hij gooide de achterdeur van de stationwagen met een klap dicht. ‘Dan moesten we maar eens gaan.’

Het was een o zo ingetogen toespeling op haar late komst, maar uitgesprokener wilde hij niet zijn en het ontging haar gelukkig ook. ‘Had ik ook iets moeten meebrengen?’

‘Nee. Alleen jezelf.’

‘Dat is makkelijk, ik ga nooit zonder mezelf van huis. Laat me nog even kijken of mijn auto op slot zit.’

Hij zag haar naar haar eigen, nieuwere auto huppelen. Ze leek blijer dan hij zich misschien wel in zijn hele leven zelf had gevoeld. En zeker blijer dan hij Marion ooit had gezien.

‘Ja!’ riep ze vanaf de andere kant van het terrein. ‘Stevig op slot!’

Hij stak twee duimen naar haar op. Hij stak nooit twee duimen naar iemand op. Het voelde zo vreemd dat hij niet wist of hij het wel goed had gedaan. Hij keek steeds om zich heen of iemand, en met name Perry, het had gezien. Maar er was niemand, op twee tieners na die met gitaarkoffers naar de kerk liepen en geen oog voor hem hadden, of wilden hebben. Een van hen was een jongen die hij al kende vanaf groep twee van de zondagsschool.

Hoe zou het zijn om je leven te delen met iemand die zo blij kon zijn?

Toen hij in de Fury wilde stappen, warrelde er een enkele sneeuwvlok op zijn onderarm en smolt weg; de eerste van de massa sneeuwvlokken die de hemel al de hele dag beloofde. Frances stapte in aan de andere kant. ‘Wat een gave ouwe jas!’ zei ze. ‘Waar heb je die vandaan?’